

Cultuur op den duur

Een reплик op de kanttekeningen

Frank van Gemert werkt als universitair docent bij de afdeling Criminologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Correspondentiegegevens:

Dr. F.H.M. van Gemert
Vrije Universiteit Amsterdam
Faculteit der Rechtsgeleerdheid
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam
f.vangemert@rechten.vu.nl

Inleiding

Voorgaande bijdrage van Bervoets, Van Ooijen en Werdmölder is geschreven naar aanleiding van het proefschrift van Jan Dirk de Jong, maar een recensie is het niet. De problematiek van criminele Marokkaanse jongens staat weliswaar centraal, maar een deel van de inhoud geeft vooral hun eigen opvattingen weer en een daarmee samenhangende onderzoeksagenda. Nieuw onderzoek in de geest van het werk van De Jong heeft volgens hen weinig zin. Op zijn werk hebben zij forse kritiek.

In deze reactie ga ik niet al die kritiek van commentaar voorzien of trachten te weerleggen. Dat is niet aan mij. Ik licht er een aantal punten uit, bij sommige sta ik wat langer stil.

De passages over 'stoere' presentatie en stellingname vind ik qua toon en inhoud niet passend in een wetenschappelijk debat. De opmerkingen over *going native* zijn goedkoop en nogal merkwaardig als twee van de auteurs antropoloog zijn en dus zouden moeten weten hoe dergelijk onderzoek in de praktijk gaat. Het is ook raar De Jong te verwijten dat hij de kans gemist heeft zijn model te toetsen wanneer we overduidelijk te maken hebben met een etnografisch

onderzoek dat exploratief van aard is. Het is daarnaast onjuist hem aan te wijven dat hij enkel zaken meldt die passen in zijn model, dat dus nergens gefalsificeerd zou worden. De lezer kan op pagina 210-211 van De Jongs boek daarvoor het bewijs vinden.

De Jong heeft een nieuw theoretisch kader gezocht voor zijn onderzoek. Zelf heb ik wel eens gewezen op de relevantie van groepsdynamische processen bij dit soort straatcriminaliteit, maar De Jong komt de eer toe dit grondig te hebben uitgewerkt. Hij gebruikt sociaalpsychologische en microsociologische inzichten en dat is een waardevolle toevoeging aan de toch al zeer uitgebreide literatuur over dit onderwerp. Het is niet terecht dat de auteurs zijn model met een al te simpele weergave als 'tautologie' bestempelen, als om het met een enkele pennensreek terzijde te kunnen schuiven.

Cultuur als verklaring

Beide kampen buigen zich over de vraag of cultuur crimineel gedrag van Marokkaanse jongens (deels) verklaart. De Jong zegt van niet en daarmee bevindt hij zich lijnrecht tegenover de drie auteurs. Overigens kan worden opgemerkt dat Werdmölder pas later dit standpunt is gaan huldigen. Eerder stelde

hij bijvoorbeeld vast dat de saamhorigheid van de jeugdbende die hij onderzocht niet was gebaseerd op etniciteit, maar op gemeenschappelijke ervaringen en socialisatie in een buurt (Werdmölder 1986, 44). Dat klinkt als een bevinding van De Jong, maar dit terzijde.

Ikzelf heb in deze discussie rond cultuur ook een duits in het zakje gedaan. In mijn dissertatie (1998) heb ik expliciet gewezen op de rol van cultuur, iets wat tot die tijd nauwelijks gebeurde. Ook ik heb moeite met de conclusie van De Jong dat cultuur niet ter zake doet, maar anders dan de drie auteurs resulteert dat niet in een categorische afwijzing van zijn proefschrift. Eerder roept het bij mij nieuwe vragen op.

De Jong zet met zijn stellingname de discussie op scherp. Hij biedt niet zozeer een aanvullende verklaring aan, maar verwerpt andere standpunten. Dat leidt tot polemiek en kan het debat een extra impuls geven. Vanuit zijn standpunt kan hij evenwel niet beargumenteren waarom we bij Turkse jongens niet met een soortgelijk probleem worstelen. Hun vaders kwamen ook als gastarbeiders naar Nederland, de gezinnen hadden een vergelijkbare sociaaleconomische positie en woonden in dezelfde achterstandswijken. Hoe zit dat?

Van de andere kant, lees ik De Jongs dissertatie vooral als een verhaal met een analyse van het heden. En daarbij kan ik me goed voorstellen dat die Marokkaanse cultuur een andere plaats heeft en er misschien minder toe doet. Laat me dat uitleggen door op twee dingen te wijzen.

Straat en tijd

Het probleem van de criminaliteit van Marokkaanse jongens mag dan al sinds de jaren tachtig bestaan, het is steeds meer een probleem *op straat* geworden. Iedere krantenlezer kent verhalen over Amsterdam-West, Kanaleneiland, Gouda, Ede of de Schilderswijk. De Jong schrijft over de verwevenheid met straatcultuur en neemt daarmee een andere positie in dan de drie auteurs die wijzen op cultuuroverdracht in het gezin, de mankerende aansluiting met de Nederlandse instituties en natuurlijk de maat-

schappelijke voedingsbodem. Dit is een belangrijk verschil, want ze verwijzen dus naar verschillende contexten waarbinnen gedrag wordt aangeleerd. Net als de Jong ben ik van mening dat het problematische gedrag wordt geleerd op straat en niet in het gezin. Ik heb daarnaast ook bezwaar tegen de notie van 'overdracht', omdat dit het doorgeven van onveranderlijke bagage lijkt te impliceren.

Het boek van De Jong is voor mij ook een verhaal over cultuur, alleen spreekt hij van 'straatcultuur'. Anders dan hij, ben ik niet geneigd een lijn te trekken tussen Marokkaanse cultuur en straatcultuur. Immers, waar begint de één en houdt de ander op?

Er is nog een ander aspect dat zeer relevant lijkt, maar ik kom het niet tegen bij De Jong, noch bij de drie auteurs. Ik doel hier op een aspect dat de laatste auteurs expliciet noemen, maar eigenlijk toch over het hoofd zien: cultuur is dynamisch. Als ik de dissertaties van Werdmölder (1990), van mij (Van Gemert 1998) en van De Jong (2007) naast elkaar leg, dan stel ik vast dat het steeds om criminele Marokkaanse jongens gaat. Deze jongens raken met de tijd echter steeds verder verwijderd van het moment van migratie. Is het dan niet voorstelbaar of is het misschien zelfs vanzelfsprekend, dat de invloed van Marokkaanse cultuur verandert en/of vermindert? Ter verduidelijking: ik meen dat de jongens van Werdmölder onderling Tamazight spraken, die van mij wisselden dat af met Nederlands, terwijl die van De Jong straattaal gebruikten. Dat lijkt me geen toeval.

Ik denk dat beide partijen hun claims wat moeten bijstellen. Bervoets, Van Ooijen en Werdmölder omdat zij beweren dat Marokkaanse cultuur blijvend van invloed is, en De Jong omdat hij straatcultuur *an sich* beschrijft, zonder de transformatie vanuit Marokkaanse elementen in zijn analyse toe te laten.

Anders dan de drie auteurs denk ik dat onderzoek naar straatgedrag van Marokkaanse jongens nog steeds belangwekkende inzichten kan opleveren. Ik zou het toejuichen wanneer bijvoorbeeld een AIO de drie dissertaties eens nauwgezet op culturele aspecten vergelijkt. De drie onderzoekers zijn vast bereid daaraan hun medewerking te verlenen.

Literatuur

Werdmölder, H., 1986, *Van vriendenkring tot randgroep. Marokkaanse jongeren in een oude stadswijk*. Houten: Het Wereldvenster.